

Шыңғысова Н.Т., Мусаева Б.

**БҰҰ-дағы білім беру
саласының қазақстандық
БАҚ-та жариялануы**

Мақалада Біріккен Ұлттар Ұйымындағы білім беру саласындағы өзекті мәселелердің бұқаралық ақпарат құралдарында көтерілуі және олардың сол мәселені шешуге ықпалы, қоғамдық пікірді қалыптастырудағы орны қазақстандық басылымдарда жарияланған материалдардың негізінде қарастырылады. Білім беру, ғылым және мәдениет саласында халықаралық ынтымақтастықты қолдау және БҰҰ-да жүзеге асырылып жатқан маңызды жобалардың отандық бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен жариялануына салыстыра отырып баға беріледі, маңызды мәселелері аталады.

Түйін сөздер: халықаралық білім беру стандарттары, баршаға білім беру, интеллектуалды және моральдық қасиеттер, стратегиялық даму.

Shyngyssova N.T., Musaeva B.

**United Nations sphere of
education: the publication on
Kazakhstan Mass Media**

The given article is about publication of United Nations education sphere issues, also influence of Mass Media on resolution of those issues, modelling public opinion, therefore dealing the issue by basic materials that published on Kazakhstan Mass Media, supporting international collaboration on education, science and culture matters, as well as evaluating possibility of spreading on local Mass Media the information about main projects done by UN, and point some problems in it.

Key words: Standards of international education, universal education, intellectual and moral qualities, strategic development.

Шыңғысова Н.Т., Мусаева Б.

**Освещение сферы
образования ООН
в казахстанских СМИ**

В статье рассмотрены проблемы освещения актуальных вопросов сферы образования ООН в СМИ и содействие в решении возникающих проблем, изучены аспекты общественного мнения, возникающего на основе материалов, опубликованных в Казахстане. Проведен сравнительный анализ освещения в отечественных средствах массовой информации важных мероприятий, проводимых ООН, поддержки международного сотрудничества в сфере образования, науки и культуры, а также названы их главные проблемы.

Ключевые слова: Стандарты международного образования, всеобщее образование, интеллектуальные и моральные навыки, стратегическое развитие.

**БҰҰ-ДАҒЫ БІЛІМ
БЕРУ САЛАСЫНЫҢ
ҚАЗАҚСТАНДЫҚ
БАҚ-ТА ЖАРИЯЛАНУЫ**

Қазақстан дербес мемлекет ретінде егемендік алған кезден бастап, кейіннен Біріккен Ұлттар Ұйымына мүше болғаннан кейін сыртқы саяси қызметін кеңейтіп, Орталық Азиядағы көшбасшы мемлекеттердің бірі ретінде берік танылуда. Өзінің стратегиялық даму тарихында Қазақстан белсенді сыртқы экономикалық саясат жүргізіп, халықаралық дипломатияда өзін жан-жақты көрсете білді.

Дүниежүзіндегі мемлекеттердің басым көпшілігін біріктіріп, халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті нығайтатын, мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты дамытуды басшылыққа алатын Біріккен Ұлттар Ұйымы – еліміздің бұқаралық ақпарат құралдарында өзіндік бай дәстүрі бар, ықпалды ұйым ретінде қалыптасқаны анық. Осы мәселенің қазақстандық БАҚ-та, оның ішінде Біріккен Ұлттар Ұйымындағы «Білім беру» саласының кеңінен енгізілуіне байланысты қарқынды жұмыстардың дамуы қалай жүзеге асырылуда? Егер сондай маңызды мәселелер қалыптасқан болса, бұл үрдіс қалай жалғасуда? Міне, осы жағдай, БҰҰ-дағы білім беру үрдісі біздің зерттеуіміздің негізгі нысаны болды.

Біріккен Ұлттар Ұйымы өз қызметін қызу бастаған сәттерден-ақ дүние жүзіндегі мемлекеттерде саяси қызметпен бірге білім беру саласына ерекше көңіл бөлінді, елдермен бірлесіп білім беру саласындағы халықаралық стандарттар туралы халыққа, оқу орындарына ақпарат беру және бұқаралық ақпарат құралдары арқылы халықаралық құжаттардың іс жүзіне енгізу жұмыстарын қолға алды.

Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) – дүние жүзіндегі мемлекеттердің басым көпшілігін біріктіретін, ең ықпалды, әмбебап халықаралық ұйым. Оның басты мақсаты – халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті нығайтып, мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты дамыту. БҰҰ қызметінің негізгі бағыттары – жер бетінде бейбітшілік пен қауіпсіздікті жақтап, мемлекеттердің сан алуан саладағы ынтымақтастығына жәрдемдесу, адам құқықтары мен бостандықтарын қорғап, халықаралық құқықты жүйелеу және оның прогрессивті дамуын қамтамасыз ету болып табылады. 1992 жылы Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымына және оның бірнеше мамандандырылған мекемелеріне мүше болды.

Біріккен Ұлттар Ұйымының басты органдары – Бас Ассамблея мен Қауіпсіздік Кеңесі. Бас Ассамблея Халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті қолдау ісіндегі ынтымақтастықтың ортақ қағидаларын талқылауға, осы мәселелер бойынша мүдделі мемлекеттерге және Қауіпсіздік Кеңесіне ұсыныстар жасауға өкілетті. Қауіпсіздік Кеңесінің шешімдеріне БҰҰ-ның барлық мүшелері бағынуға міндетті [1].

Біріккен Ұлттар Ұйымының білім беру, ғылым және мәдениет жөніндегі ұйымы – ЮНЕСКО Лондон конференциясында 1945 жылы 6 қарашада құрылған. Ұйымның Жарғысы 1946 жылдың 4 қараша күні өз күшіне енеді. 1946 жылдың желтоқсан айында ЮНЕСКО Біріккен Ұлттар Ұйымының арнайы мамандандырылған мекемесі статусын иеленді. ЮНЕСКО-ға Біріккен Ұлттар Ұйымына мүше елдердің барлығы кіреді. Оның басты мақсаты – дүниежүзіндегі өркениеттер мен мәдениеттер арасында ашық диалогты қамтамасыз ету, интеллектуалды және моральдық қасиетті күшейтуге өз үлесін қосу, дүниежүзіндегі мемлекеттер арасындағы білім беру, ғылым және мәдениет саласы бойынша ынтымақтастықты қолдау болып табылады.

Дүниежүзіндегі ынтымақтастықты қолдайтын Ұйымдағы білім беру саласы халықаралық білім беру стандарттарын, құнды бағдарламаларды қамтиды, сондай-ақ елдердегі ұлттық ерекшеліктерді ескере отырып, білім беру және ағартушылық жұмыстарын бірнеше бағытта жүргізуді басшылыққа алады. Бүгінгі күні Біріккен Ұлттар Ұйымындағы білім беру жүйесінің басқару механизмін қазіргі күнгі халықаралық стандартқа бейімдеудің шынайы қажеттілігі туып отыр. Білім беру жүйесін реформалау қоғам мен азаматтардың білім алу сұраныстарын қанағаттандыру мүмкіндіктерін кеңейтуге негізделген. Реформалау негізіне білім берудің халықаралық үлгі қалыпқа сәйкестігі, сапалы білім беруге қол жеткізуді кеңейту және білім алуға әртүрлі елдердегі халыққа тең мүмкіндіктер жасау сияқты ұстанымдар жатады.

БҰҰ Бас Ассамблеясының 1995 жылы Бас Ассамблеяның 50-ші мерейтойлық сессиясында Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаев сөз сөйлеп тұрып, ХХІ ғасырда өзіне жаңа мақсат, тапсырмалар мен функциялар жүктеген БҰҰ байытылған концептуалді моделін жасау жөнінде әлемдік қауымдастықтың белсенді күш салуының керектігін атап айтты [2].

Біріккен Ұлттар Ұйымының білім беру, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы

(ЮНЕСКО) – Білім беру, ғылым және мәдениет саласында халықаралық ынтымақтастықты қолдайды. Заңдылықпен әділеттілікті сақтап және БҰҰ-ның Жарғысына сай нәсіліне, жынысына, тілі мен дініне қарамастан адам құқықтарын оның негізгі бостандықтарын құрметтеу арқылы бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуге үлес қосады. Бұқаралық ақпарат құралдарының көмегімен өзара түсіністікті нығайту, халықтың білім алуын қолдау және мәдениет пен білімді тарату және оны одан әрі тереңдету – осы ұйымның негізгі міндеті.

БҰҰ-ның білім беру, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы халықаралық стандарттарға сәйкес білімдерді бұқаралық ақпарат құралдарында таратумен ғана шектелмейді, сонымен қатар шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарымен жан-жақты, өзара әрекетке, озық тәжірибені мемлекеттердің білім беру жүйесіне кеңінен енгізуге негізделеді. Қазіргі қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланысты оның дамуына елеулі әсер ете алатын маңызды институт ретінде білім беру жүйесіне мемлекеттің қалыптасқан қатынасы ерекше маңызға ие. Қалыптасқан білім жүйесінде өз бейнесін тапқан оқыту ережелерімен негізгі ұстанымдар ұлттық сауаттылықты анықтап, ғылыми-техникалық үдеріске ықпал етеді.

Біріккен Ұлттар Ұйымындағы білім беру саласының дамуы, оның жүзеге асырылып жатқан маңызды жобалары қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдарында мейлінше кеңінен жариялануда. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім жүйесіне инновацияны табысты енгізу үшін жағдай жасауға бағытталған құқықтық нормалар бекітіліп қойылған. Білім беруді басқару органдарының іс-әрекеттерін жетілдіруге жағдай жасалған, білім жүйесін басқарудың әр түрлі деңгейлерінің жауапкершілігі мен өкілеттіктері шектелген. Алғаш рет барлық деңгейдегі білім беруді ұйымдастыруда өзін-өзі басқару принциптері енгізіліп, осы салаға инновацияны кеңінен енгізуге мүмкіндік беретін білім беру мекемелерінің академиялық еркіндігі кеңейтілген.

Ұйымның қызметі барысында елдерде кедейлікті қысқартуға, бастауыш білім беруге қолжетімділік және әйелдер құқықтарын ілгерілету сияқты мақсаттарға қол жеткізілді. Қазақстан және БҰҰ арасындағы ынтымақтастық – бірлескен бастамаларды жүзеге асыру жолындағы әріптестік, білім және тәжірибемен алмасу, сондай-ақ адами қоғамды дамыту [3].

БҰҰ-дағы білім беру саласы және оның дамуы, білім, ғылым және мәдениет салаларындағы түбегейлі реформалардың елдегі көрінісі «Егемен Қазақстан», «Ақиқат», «Қазақ тарихы», «Қазақстан – ЗАМАН» «Дипломатия жаршысы», «Айқын», «Түркістан» сияқты отандық бұқаралық ақпарат құралдары беттерінде кеңінен әрі ашық түрде жарияланып, білім беруді басқарудың мемлекеттік-қоғамдық түрлерін құру мүмкіндіктері қарастырылуда.

Зерттеудің БАҚ-та жарияланған материалдарды іздеу және жарыққа шыққан мақалаларды сараптау, талдау жұмысы барысында Біріккен Ұлттар Ұйымындағы білім беру саласының дамуы мәселесі ғылымда терең зерттеуді қажет ететін тақырып екендігі анықталды. Мәдени мұраның сақталуы және мәдени саналуандылықты қолдау, мәдени индустрияның алуан түрлерін дамыту жаһандық әлемде зор мәнге ие. «Дипломатия Жаршысы» журналының 2013 жылғы №4 санында жарыққа шыққан «Қазақстан бастамалары ЮНЕСКО стратегиясына сәйкес келеді» деген мақалада жастар үшін өзіндік құндылықтар жүйесін жасау, білім беру, әрі сапалы және жаппай білім беру сынды басымдылықтар тілге тиек етілген.

Мақалада ғылымды, білім мен мәдениетті, жаһандық ауқымдағы ынтымақтастықты дамыту, су ресурстарын немесе биологиялық саналуандылықты басқару, дамушы елдерде байсалды саясатты қалыптастыру сияқты мәселелер көтерілген. Сондай-ақ білім берудің ашық көздеріне байланысты жаңа үрдістерді ортақ білім беру жүйесін енгізу – бүгінгі таңдағы ең басты мәселе екені, егер елдер ортақ білімнің осындай жаһандық желісіне ену мүмкіндігіне ие болса, онда олардың алға қарай жедел дамитыны туралы нақты мәліметтер келтірілген.

Біз бағдарламамыздың қолданылуына білім беру, мәдениет, ауқымды гендерлік теңдік саласындағы мақсаттарға жетуге мүмкіндік туғызу тұрғысынан санаймыз. Мысалы, бұл мәселеде артта қалған елдерде қыздарды оқыту немесе әйелдерді ғылымда алға бастыру тұрғысынан. Тағы бір айта кетерлік жайт бұл, әрине, жастар мәселесі. Бұл басымдық ресми түрде мұндай деңгейде болмаса да, бұл туралы соңғы кезде көп айтылып жүр. Әлемде 30 жасқа толмаған жастардың саны 50 пайыздан асады және оның саны одан да ұлғая түсуі мүмкін. Көптеген елдерде жұмыссыздық, зорлық-зомбылық, тағы да сол білім беру, әлеуметтік ұтқырлық мәселелері өткір болып тұр. Сондықтан жастардың мәселелеріне, оларды

оқыту мен тәрбиелеуге көбірек көңіл бөліну керек [4].

Білім беру адам дамуының тұжырымдамасының мазмұны мен мәнін анықтайтын жүйе құрушы элементтердің бірі, мемлекет, қоғам және жеке тұлға үшін маңызды приоритет болды. Білім берудің әлеуметтік рөлін қабылдаудың түп тамыры білім беру қызметіне сапалы жаңа көзқарас танытатын адам капиталының теориясын дамыту тарихына кетеді. Білім беру қызметінің мұндай анықтамасы әр адамның білімге деген құқығын жариялайтын және білім берудің мақсаты – адам тұлғасының толық дамуы мен адам құқығына, оның негізгі еркіндігіне құрметті нығайтуға баса көңіл аударатын 1948 жылы 10 желтоқсанда БҰҰ Бас Ассамблеясымен қабылданған, адам құқығы жөніндегі жалпылама Декларациясының 26 бабының мазмұнын дамытады және толықтырады. Дәл осындай көзқарас «Баршаға білім беру» (БББ) ғаламдық қозғалысының маңызын айтатын баршаға білім беру туралы Джомтьендік Декларация (1990) мен Дакарлық Әрекеттер Шектері (2000) сияқты әлемдік ұйыммен қабылданған. Баршаға Білім Берудің барлық алты мақсаты мен он екі стратегиясы адам дамуының басты қағидаларының мазмұнымен сәйкес келеді.

Қазақстандағы БҰҰ Даму бағдарламасының тапсырысы бойынша, «Стратегиялық көру» сараптамалық клубы мен «Қазақстандағы Баршаға білім беру» Ассоциациясы даярлаған «Адам Дамуы туралы ұлттық есепте» білім деңгейі, білім беру сапасы мен сауаттылық, білім беру сапасын қамтамасыз етудің негізгі параметрлерінің талдауы, білім үшін білім беру сияқты көкейкесті мәселелер талқыланды. Ондағы келтірілген нақты мысалдар мен деректерге жүгінсек:

Мектепке дейінгі білім беру: Балалардың мектепке дейінгі оқуы мен тәрбиесі мектепке дейінгі білім беру мекемелері мен жалпы білім беретін мектептердің мектепалды сыныптарында, сонымен қатар, балалар үйі мен атаналарының қарауынсыз қалған балаларға арналған мектеп-интернаттардың және мектептен тыс мекемелердің мектепке дейінгі топтарымен қамтамасыз етіледі. ЭЫДҰ, БҰҰ Балалар қоры (ЮНИСЕФ) және басқа да халықаралық ұйымдармен қабылданған жалпы әлемдік нормаларға сәйкес мектепке дейінгі оқу мен тәрбиенің негізгі міндеттерінің бірі – міндетті мектепалды даярлық білім беру.

Жалпы орта білім беру: Жалпы орта білім беру мектебі балаларды жалпылай біліммен

қамту мен оған қол жеткізуін қамтамасыз етудің іргетасы. Орта білім берудің сапасы мен қол жетімділігіне мемлекеттің барлық балаларға, олардың жынысына, әлеуметтік ахуалына, этникалық шығу тегіне, тұрғын орнына және денсаулық жағдайына қарамастан тең бастау мүмкіндіктерін қамтамасыз ету қабілеті байланысты болады.

Кәсіби білім беру: Кәсіби білім беру білікті кадрларды даярлауда жетекші рөл атқарады. Оқу орындарының нарықтық қатынастарын дамыту, кәсіби мамандарды даярлаудың көпдеңгейлі жүйесіне көшу – мұның барлығы олардың даярлау жүйесін айтарлықтай жаңартты.

Жоғары кәсіби білім беру: Қазіргі заман қоғамы жоғары сапалы кәсіби білімге қол жеткізудің негізінде жаңа деңгейге көтерілуді талап етеді. Шетелдік зерттеулер постиндустриалды қоғам үшін ересектердің кем дегенде 30 пайызы жоғары білімді болуы керектігін көрсетеді. Қазақстанның жоғары кәсіби білім берудің бүгінгі жүйесі қарқынды дамуына қарамастан, мұндай көлемдегі білім беру қажеттілігін қанағаттандыруға әлі қабілетті емес [5].

Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас комитеті 1993 жылдың 3 мамыр күнін – Дүниежүзілік баспасөз бостандығы күні деп жариялаған еді. Осыған байланысты «Заман-Қазақстан» газетінде жарияланған мақалада адамға ең қажетті саналатын білім, сөз бостандығы және әрбір қоғамдағы адам құқығына құрмет, тағы басқа шешілуі кезек күттірмейтін тақырыптар талданады: «Бостандықтың дамуында демократиялық принциптердің, осыған байланысты бейбітшіліктің сақталуында дүниежүзілік баспасөз орталығының рөлі үлкен. Бұқаралық ақпарат құралдарын дүниежүзілік деңгейдегі білім, пікір айналымының моторы дер едім.

Білімді адам қастандыққа, қатыгездікке қарсы қорғануды біледі. Өз құқығын да қорғайды. Адам құқығы әлем декларациясының 50 жылдығына орай өткен жиындар халықтікі екенін адамзат тағы да мойындады. Әрбір қоғамда адам құқығына құрмет заңды түрде қарастырылған» [6].

Біріккен Ұлттар Ұйымындағы білім беру мәселесінің қазақстандық БАҚ-та жариялануы мұнымен шектелмейді. Ұлттық білім беру, тілді дамыту шараларына негізделген «Егемен Қазақстан» газетінің 2015 жылғы 3 қазандағы «Біліктілік пен білімділікті ұштастырғанда ұтамыз», «Бүкіл әлем тыңдаған тіл» мақалалары, «Айқын» газетінің 2015 жылғы 1 қазандағы санында жарық көрген «Әлемдік мінберде – қазақ тілі» т.б. мақалалары БҰҰ-дағы білім беру саласының қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдарында кең жарияланып жатқанын көрсетеді.

Қорыта келе, Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымының мүшесі ретінде адам және бала құқығын қорғау, білім беру саласындағы барлық негізгі әлемдік құжаттарға – Адамның экономикалық, әлеуметтік және мәдениеттік құқығының Халықаралық Декларациясы, жоғары білім аумағында Болондық және Лиссабондық Келісімдер, БҰҰ-ның Мыңжылдық Даму Мақсаттары және басқа да сол қатарлы құжаттарға қатысушы мемлекет ретінде өзіндік беделге ие. Елде білім саласындағы жаңарту мен реформалар аталған құжаттардың негізгі ережелерін ескеру арқылы және білім берудің ұлттық үлгісін жүзеге асырудың өзіндік позитивті тәжірибесі негізінде жүргізіледі. Білім беру саласында отандық тәжірибе мен дәстүрлерді ескере отырып, халықаралық стандарттарға сәйкес білім беруде кең көлемді реформа жүргізу үшін де барлық шаралар жасалуда.

Әдебиеттер

- 1 Абдрахманов С. Біріккен Ұлттар Ұйымы // Егемен Қазақстан. 24 қыркүйек.
- 2 Арыстанбекова А. Біріккен Ұлттар Ұйымын реформалау туралы мәселе. // Дипломатия Жаршысы. 1998. – № 3.
- 3 Свитен Тулл. Болашақтың іргесін бірге қалаймыз: Қазақстан мен Біріккен Ұлттар Ұйымы // Дипломатия Жаршысы. 2011. – №5.
- 4 Бокова И. Қазақстан бастамалары ЮНЕСКО стратегиясына сәйкес келеді // Дипломатия Жаршысы. 2013. – №4.
- 5 Баршаға білім беру: жаңа мыңжылдықтың негізгі мақсаты. Адам дамуы туралы есеп // Қазақстан 2004. – 32-57 б.
- 6 Аннан К. Білім мен парасаттылық тура пропорционалды // Заман-Қазақстан. 998. 15 мамыр.

References

- 1 Abdrahmanov S. Birikken Ұлттар Ұжымы //Egemen Қазақстан. 24 қыркүйек.
- 2 Arystanbekova A. Birikken Ұлттар Ұжымын reformalau туралы мәселе. // Diplomatiya Zharshysy. 1998. – № 3.
- 3 Sviten Tull. Bolashактың irgesin birge қалаjмыз: Қазақстан мен Birikken Ұлттар Ұжымы // Diplomatiya Zharshysy. 2011. – №5.
- 4 Bokova I. Қазақстан bastamalary JuNESKO strategijasyna сәjkes keledi // Diplomatiya Zharshysy. 2013. – №4.
- 5 Barshafa bilim beru: zhaңa Mұңzhylдықтұң negizgi мақсаты. Adam damuy туралы esep // Қазақстан 2004. – 32-57 б.
- 6 Annan K. Bilim men парасаттылық тура пропорционалды // Zaman-Қазақстан. 998. 15 мамыр.